

Vergaderjaar 2008–2009

28 286

Dierenwelzijn

Nr. 267

LIJST VAN VRAGEN EN ANTWOORDEN

Vastgesteld 17 maart 2009

De vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit¹ heeft een aantal vragen voorgelegd aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over CO₂-bedwelming. De minister heeft deze vragen beantwoord bij brief van 16 maart 2009.

Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Atsma

De griffier van de commissie,
Dortmans

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), ondervoorzitter, Schreijer-Pierik (CDA), Atsma (CDA), Voorzitter, Poppe (SP), Waalkens (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Jager (CDA), Ormel (CDA), Koopmans (CDA), Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), Samsom (PvdA), Van Dijken (PvdA), Neppérus (VVD), Jansen (SP), Jacobi (PvdA), Cramer (CU), Koppejan (CDA), Graus (PVV), Vermeij (PvdA), Zijlstra (VVD), Thieme (PvdD), Dibi (GL), Polderman (SP) en Elias (VVD).

Plv. leden: Van der Staaij (SGP), Mastwijk (CDA), Ten Hoopen (CDA), Luijben (SP), Tang (PvdA), Bokestijn (VVD), Bilder (CDA), Biskop (CDA), Pieper (CDA), Koşer Kaya (D66), Van Leeuwen (SP), Eijssink (PvdA), Depla (PvdA), Van Baalen (VVD), Kant (SP), Blom (PvdA), Ortega-Martijn (CU), Van Heugten (CDA), Brinkman (PVV), Kuiken (PvdA), Ten Broeke (VVD), Ouwehand (PvdD), Vendrik (GL), Lempens (SP) en Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD).

1

Waarop baseert u uw mening, na het zien van de beelden, dat hoge concentraties CO₂ het dierenwelzijn niet ernstig benadelen?

Ik verwijs hiervoor naar mijn antwoord op vraag 1, gesteld door het lid Van Velzen (SP) over dieronvriendelijke verdovingsmethoden met CO₂, toegepast bij de slacht van varkens (Vergaderjaar 2008–2009, Aanghangsel van de Handelingen, nr. 1388).

2

Bent u op de hoogte van het door de Eurogroup uitgebrachte rapport (mei, 2008) waarin gepleit wordt voor het verbannen van het Paternoster systeem (in gebruik bij de grootste slachterij in Nederland VION te Boxtel) in verband met dierenwelzijn?

Ja.

3, 4, 11 en 21

Is visueel zicht op het gehele bedwelmingsproces van essentieel belang om te kunnen beoordelen of het dier zonder aanvaardbare opwinding of pijn bewusteloos is geraakt?

Bent u ervan op de hoogte dat het bedwelmingsproces visueel niet waarneembaar is ondanks de aanwezigheid van een raampje, omdat de bedwelmingsapparatuur (Paternoster systeem) zo is geconstrueerd dat het volledige bedwelmingsproces nooit geheel bekeken kan worden omdat op het moment suprême, wanneer de gondel met varkens zich onderaan de put bevindt (daar waar de concentratie CO₂ het hoogst is en de excitatie het meest heftig), zich boven deze gondel alweer een andere gondel bevindt, wat visuele inspectie onmogelijk maakt? Waarom meent u dat de VWA inspectie te allen tijde toegang heeft tot het bedwelmingsproces via een deurtje?

Hoe vaak wordt er per jaar gebruik gemaakt van de mogelijkheid de bedwelmingskamer tijdens het bedwelmen van de varkens te openen? Waarom weigert u cameratoezicht in de gaskelder van de varkensslachterijen verplicht te stellen?

Visueel zicht is niet van essentieel belang.

Het monitoren van de aanvoer van de vastgestelde gasmengsels, het bijbehorende alarmsysteem, registratie van de gasconcentratie tijdens het proces en visuele beoordeling van de dieren nadat ze uit de bedwelmingskamer komen, zijn effectiever dan het op afstand beoordelen van de dieren via een camera of raampje.

Ik verwijs verder naar mijn antwoorden op de vragen 2, 3, 4 en 5 die zijn gesteld door het lid Van Velzen (SP) over dieronvriendelijke verdovingsmethoden met CO₂, toegepast bij de slacht van varkens (Vergaderjaar 2008–2009, Aanghangsel van de Handelingen, nr. 1388).

5

Bent u op de hoogte van het onderzoek «Survey of the effectiveness of stunning procedures used in Spanish pig abattoirs (Velarde et. Al., 2007) waaruit blijkt dat 25% van de met CO₂ bedwelmde varkens onvoldoende bedweld is en dus (voor of tijdens het verbloeden) nog bij zou kunnen komen? Bent u bekend met de conclusie dat de CO₂-installaties gevoeliger zijn voor onjuist gebruik dan elektrische bedwelmingsinstallaties? Wat is hierover uw oordeel?

Ja. Ik ben op de hoogte van het onderzoek van Velarde.

Voor een goede bedwelmingsprocedure is het van belang dat voldaan wordt aan de wettelijke voorwaarden. Indien niet aan de wettelijke voorwaarden wordt

voldaan, zal de toezichthouder ingrijpen. De in Nederland wettelijk voorgeschreven 80 volume% CO₂ gedurende 1 minuut en de verplichting dat het verbloeden van de dieren binnen de 30 seconden na het verlaten van de bedwelmingskamer moet zijn gestart, zijn in principe voldoende om de dieren goed te bedwelmen en bewusteloos te houden totdat de dood intreedt.

CO₂-installaties zijn niet meer of minder gevoelig voor onjuist gebruik dan elektrische bedwelmingsinstallaties.

6

Bent u op de hoogte dat naast slachtvarkens ook onder andere nertsen en ganzen bedwelmd worden met hoge percentages CO₂? Zijn deze diersoorten ook meegenomen in het lopende onderzoek? Zo nee waarom niet? Bent u bereid om deze wijze van bedwelmingsmethode en het effect hiervan op deze diersoorten kritisch te gaan bekijken?

Nertsen worden in Nederland gedood met CO en niet met CO₂. Inzake het doden van ganzen met CO₂ verwijs ik naar eerdere antwoorden op vragen van lid Thieme (PvdD) over de ingrepen in ganzenpopulaties (TK, vergaderjaar 2007–2008, Aangangsels der Handelingen, nrs. 3205, 3140 en 2636). Ik laat onderzoek doen naar de welzijnsaspecten bij het doden van wilde grauwe ganzen en andere watervogels.

7

Acht u het mogelijk dat bewusteloze varkens nog kunnen (op)staan, springen en pogingen tot ontsnappen vertonen?

Nee.

8

Hoeveel varkens worden er jaarlijks bij slachterij VION verdoofd met deze bedwelmingsmethode?

In Nederland worden jaarlijks in totaal ongeveer 4,8 miljoen varkens geslacht in slachthuizen die CO₂-bedwelmingsmethode toepassen.

9

Waarom gebruiken de andere slachterijen deze bedwelmingsmethode niet?

Er zijn drie methoden in Europa toegestaan. Het is vervolgens aan de slachterij welke methode zij wenst te hanteren.

Ik verwijs verder naar mijn antwoorden op de vragen 6, 7 en 8 die zijn gesteld door de leden Duyvendak (GroenLinks), Van Velzen (SP), Waalkens (PvdA) en Van der Ham (D66) over misstanden bij kippen- en varkensslachterijen en het Toezicht van de Algemene Inspectiedienst (Vergaderjaar 2006–2007, Aangangsels der handelingen nr. 425).

10

Is de door VION toegepaste methode expliciet aan Europa voorgelegd? Zo ja aan wie en wanneer?

Nee. Een bedwelmingsmethode die in de richtlijn is opgenomen en dus door de EC is goedgekeurd, hoeft vervolgens niet nog een keer ter goedkeuring te worden aangeboden.

12 en 29

Hoe vaak blijkt bij beoordeling achteraf van wat er over de gasmengsels geregistreerd is, dat er sprake was van een afwijking van het voorgescreven mengsel?

Hoe vaak per jaar geeft het alarmsysteem aan dat het gasmengsel gewijzigd is?

Door de monitoring die continue plaatsvindt, is dit niet aan de orde. Het alarmsysteem geeft een alarm af als het gasmengsel onder de ingestelde drempelwaarde komt. Deze drempelwaarde ligt bij de betrokken bedrijven op of boven de wettelijk voorgeschreven minimum concentratie en onder de gehanteerde streefwaarde van de bedrijven. Daarmee geeft het alarm tijdig aan dat het gasmengsel niet meer de gewenste samenstelling heeft. Op dat moment komt de bedwelming nog niet in gevaar en kan direct passend ingegrepen worden. Uit de gegevens van de VWA blijkt dat in 2008 in totaal 3 keer het alarm is afgegaan. In alle gevallen hebben de betrokken bedrijven direct gehandeld en het probleem verholpen.

13

Hoe vaak ziet het personeel dat dieren onvoldoende bedwelmd zijn op jaarlijkse basis?

De toezichthoudende dierenartsen beoordelen ook de kwaliteit van de bedwelming na het verlaten van de bedwelmingkamer aan de hand van een aantal criteria. De dierenartsen geven aan dat hier geen afwijkingen zijn geconstateerd.

14

Bent u bereid nieuwe inzichten die uit dit onderzoek mochten komen, die een verbetering van het dierenwelzijn zijn, te verplichten en u ook daarvoor in Europa hard te maken?

Ik verwijs hiervoor naar mijn nota Dierenwelzijn en de Voortgangsrapportage Nota Dierenwelzijn & Nationale Agenda Diergezondheid 2008 (Bijlage Kamerstuk 2008–2009, 28 286, nr. 259)

15

Is het u bekend dat de EFSA CO₂-bedwelming weliswaar toelaatbaar vindt, maar toepassing van argon of stikstof prefereert?

Ja.

16

Is het u bekend dat de erfelijke aanleg van varkens bepaald hoe gevoelig zij zijn voor bepaalde gasmengsels? Is het u bekend dat de halothaanvoeligheid van varkens een goede markermethode is om te zien hoe een varken op CO₂-bedwelming zal reageren?

Vindt u het belangrijk om in te zetten op onderzoek naar de erfelijke aanleg van varkens, zodat er geselecteerd kan worden op het juiste varkensras met de juiste bedwelmingmethode als het gaat om dierenwelzijn? Zo nee, waarom niet?

Ja, het is mij bekend dat de erfelijke aanleg van varkens bepalend kan zijn voor de mate van gevoeligheid voor een gasmengsel. Halothaanvoelige varkens zijn meer gestrest en reageren dus anders. De fokkerij heeft zich al ingespannen om de halothaanvoelige rassen uit te selecteren.

17

Door wie wordt het onderzoek naar diervriendelijker gasconcentraties uitgevoerd, wie heeft de opdracht verleend en wie betaalt het onderzoek? Worden de resultaten naar de Kamer gestuurd?

Het onderzoek wordt in mijn opdracht uitgevoerd door de Animals Science Group (ASG) en door mij gefinancierd. Het rapport zal ik voor 1 april a.s. aanbieden aan de Tweede Kamer.

18

Welke criteria worden gehanteerd bij het bepalen van de mate van dier-vriendelijkheid van gasconcentraties en op welke wijze wordt het welzijn van de varkens gedurende het bedwelmingsproces bepaald?

Ik verwijs hiervoor naar het ASG-onderzoeksrapport.

19 en 20

Wordt in het onderzoek ook gekeken naar andere methodes dan het vergassen van dieren? Zo ja welke?

Welke gasmengsels zijn in het onderzoek onderzocht en waarom deze?

Ik heb ASG laten onderzoeken of een «tweefasensysteem» zoals gebruikt wordt bij het bedwelmen van pluimvee, ook ingezet zou kunnen worden bij varkens. Daarnaast heb ik ASG opdracht gegeven te onderzoeken of een wijziging van de gassamenstelling het dierenwelzijn positief zou kunnen beïnvloeden. Hierbij is gekeken naar de volgende gasmengsels:

- a. 60% CO₂/30% O₂/10% N₂
- b. 70% CO₂/30% O₂
- c. 80% CO₂/20% O₂
- d. 87% CO₂/lucht (de huidige methode).

Het was van belang om te bezien in hoeverre verlaging van de CO₂-percentages en toevoeging van O₂ een positief effect zou hebben op het welzijn van de dieren tijdens de bedwelming.

22

Op welke wijze kan de VW-controleur tijdens de bedwelming van varkens met CO₂ het verplichte toezicht uitoefenen zonder daarvoor het proces stil te hoeven zetten?

De toezichthoudend dierenarts of zijn/haar assistent kan de gasmengselregistratie controleren tijdens het proces. Daarnaast kunnen de dieren beoordeeld worden als ze uit de bedwelmingskamer komen. Het bedrijf beschikt verder over een alarmsysteem dat aanslaat op het moment dat de grenswaarde wordt overschreden. Daarmee kan het proces voldoende worden gemonitord. Ook de andere belangrijke punten (voldoende en snel genoeg verbloeden) worden in het toezicht meegenomen.

23

Kan de Kamer beschikking krijgen over representatieve beelden die zij volledig kan bekijken en zo het gedrag van de varkens kan beoordelen, met een secondewijzer in beeld? Zo nee, waarom niet?

Ja. De beelden die gemaakt zijn tijdens het ASG-onderzoek, kunnen ter beschikking gesteld worden aan de Kamer.

24

Hoe is het mogelijk dat de onderzoeksresultaten uit 1979 die ertoe hebben geleid dat de CO₂-bedwelming toen direct is verboden, geen rol meer leken te spelen bij het opnieuw toestaan van CO₂-verdooving in de jaren negentig? Wat is er tussentijds gebeurd en hoe kunt u aantonen dat de situatie uit 1979 nu niet meer bestaat als er geen camerabeelden beschikbaar zijn?

In 1979 was er nog geen Europees goedgekeurde gasbedwelmingsmethode met een vastgestelde gassamenstelling. Ten tijde van het

opstellen van de richtlijn 93/119/EEG was deze er wel. Verder verwijs ik naar mijn antwoorden op de vragen 2, 3, 4, 5, en 6 die gesteld zijn door het lid Van Velzen (SP) over dieronvriendelijke verdovingsmethoden met CO₂, toegepast bij de slacht van varkens (Vergaderjaar 2008–2009, Aanhangsel van de Handelingen, nr. 1388).

25

Waarom geeft u aan dat de beelden over de CO₂ verdoving van varkens niet representatief zijn voor de praktijksituatie? Kunt u dit beargumenteren? Waarin wijkt deze praktijksituatie af van de Nederlandse?

De voor de proef gebruikte varkens zijn meerdere keren ingezet. Hierdoor waren deze dieren op voorhand er al van bewust dat zij in een onaangename situatie terecht zouden komen. De stress die gepaard gaat met het meermalen met gas onder narcose te worden gebracht, is mede bepalend voor het effect van de bedwelming. Deze extra stress heeft een slachtdier dat voor de eerste keer in een bedwelmingkamer komt, niet. Daarnaast worden de slachtdieren in Nederland in een groep gelijktijdig bedwelmd in tegenstelling tot de bedwelming van een enkel dier tijdens de proef. Ook is de snelle overgang naar 85% CO₂ in de bedwelmingkamer, zoals dat thans in de slachthuizen plaatsvindt, wezenlijk anders dan het langzaam opvoeren van de gasconcentratie, zoals dat het geval was tijdens de proef.

26

Waarom is geen vervolgonderzoek gedaan naar zuurstoftoevoeging tijdens de eerste fase van de blootstelling aan het CO₂-gas? In een publicatie van het onderzoek over «Diervriendelijke gasbedwelming van pluimvee», gepubliceerd in 1994 (Fleischwirtschaft. 74 (5) 497–500) luidt een slotzin als volgt: «Het is plausibel dat deze resultaten ook voor CO₂-bedwelming van slachtvarkens kunnen gelden, dus dat ook voor varkens zuurstoftoevoeging en bevochtigen van dit gasmengsel tot gevolg kan hebben, dat de heftige excitatie verschijnselen en/of de ademnoodsymptomen dan nagenoeg afwezig zullen zijn». Waarom is hier al die jaren niets mee gedaan?

De ervaringen die in Nederland zijn opgedaan met het twee fasen CO₂-bedwelmingssysteem bij pluimvee zijn pas van de laatste twee jaar. Juist vanwege de gunstige ervaringen bij pluimvee, heb ik begin dit jaar ASG opdracht gegeven om te onderzoeken of dit tweefasensysteem ook voor het bedwelmen van varkens een goed alternatief zou kunnen gaan vormen. Het rapport hierover zal voor 1 april a.s. opgeleverd worden.

27

Op welke wijze en met welke parameters geeft u concrete invulling aan het voorschrift uit de slachtrichtlijn dat de methode moet leiden tot bewusteloosheid zonder onaanvaardbare opwinding of pijn?

Ik verwijs hiervoor naar mijn antwoord op vraag 6 die gesteld is door de leden Duyvendak (GroenLinks), Van Velzen (SP), Waalkens (PvdA) en Van der Ham (D66) over misstanden bij kippen- en varkensslachterijen en het Toezicht van de Algemene Inspectiedienst (Vergaderjaar 2006–2007, Aanhangsel van de handelingen nr. 425).

28

Herinnert u zich de eerdere Kamervragen van het lid Van Velzen (SP) en uw eerdere antwoorden over bedwelmingsmethodes, waarbij u aangaf dat u een werkgroep van wetenschappers zou vragen de noodzakelijkheid om de dieren ook visueel te kunnen beoordelen tijdens het bedwelmen, mee te nemen in hun beoordeling van de richtlijn 93/119/EG?

- a. *Welke mensen hebben deelgenomen aan deze werkgroep*
- b. *Van wanneer tot wanneer heeft deze werkgroep gefunctioneerd*
- c. *Wat heeft deze werkgroep onderzocht*
- d. *Kunt u aangeven wat de resultaten zijn van deze werkgroep*
- e. *Wat was het oordeel van de werkgroep over de noodzakelijkheid om de dieren ook visueel te kunnen beoordelen tijdens het bedwelmen mee te nemen in hun beoordeling van de richtlijn 93/119/EG*
Bent u bereid deze vraag separaat te beantwoorden?

Ik verwijs hiervoor naar mijn antwoorden op de vragen 2, 3, 4 en 5 die gesteld zijn door het lid Van Velzen (SP) over dieronvriendelijke verdovingsmethoden met CO₂, toegepast bij de slacht van varkens (Vergaderjaar 2008–2009, Aangangsel van de Handelingen, nr. 1388).